

Karusnahaloomakasvatus

Kr. Jaama, *agronoom,*

Eesti Lamba- ja Karusloomakasvatajate Seltsi sekretär

Akadeemilise Põllumajandusliku Seltsi kirjastus
Tartus 1935

A-15472

Karusnahaloomakasvatus

Kr. Jaama, *agronoom*,
Eesti Lamba- ja Karusloomakasvatajate Seltsi sekretär

Akadeemilise Põllumajandusliku Seltsi kirjastus
Tartus 1935

2.

22511

A-15472

Karusnahaloomakasvatus.

Karusnahaloomade kodustamine ja kasvatamine ei ulatu tagasi kuigi kaugesse minevikku nagu teistel koduloomadel, kelle kodustamise ja kasvatamise iga võime määrata tuhandete aastatega. Karusnahaloomakasvatusega tehti algust umbes 50 aastat tagasi. Esimese tõuke karusnahaloomakasvanduste asutamiseks andis Kanada metsades elutsev hõberebane, kes otsitud ja kalli nahaga loom. Karusnahaloomakasvanduste asutamise mõtte pioneerideks loetakse Ameerika küttisid R. Oulton'i ja Ch. Daltoni, kes aastal 1890 alustasid Ameerikas hõberebase kasvatamisega. Viimase kümne aasta jooksul on karusnahaloomakasvandused levinud imekiiresti Ameerikas, Rootsis, Norras, Saksamaal ja osalt ka Eestis. Karusnahaloomakasvatustele on suurt hoogu andnud rohke karusnahkade tarvitus ja mood.

Tulutoova karusnahaloomakasvanduse rajamisel peab kasvatajal olema erilisi oskusi ja armastust loomade vastu.

Karusnahaloomakasvatusega on Eestis algust tehtud umbes 10 aastat tagasi. Uus loomakasvatuse-ala on aasta-aastalt meil suurenenud, kuna eeldused hää ja odava karusnaha tootmiseks on Eestis küllalt soodsad. Odav maa-ala, odav sööt ning odav tööjõud, need on tegurid, mis asetaavad Eestis karusnahaloomakasvatuse paremasse seisukorda kui seda on teistel maadel. Samuti on meie kliima võrdlemisi külma talvega ning niiske jaheda suvega soodus väärtuslike karusnahkade tootmiseks.

Allpool on toodud lühike ülevaade nende karusnahaloomade kohta, kelle kasvatamisega meil on algust tehtud.

1. Hõberebane.

Hõberebane sarnaneb meie metsades elutsevale punarebasele. Karva värvuselt on hõberebane sinakas-must, üksikute hõbevalgete karvaotsadega, millest tingitud ka hõberebase nimetus. Saba must, lumivalge sabaotsaga. Suuruselt on hõberebane märksa suurem punarebasest.

Rebasekas-
vanduse
asupaik.

Rebasekasvanduse asupaigaks tuleks valida vaikne koht, eemal inim-
elamutest ja suurtest maanteedest. Sündsam koht hõberebase-kasvandu-
seks on lõunapoolse kallakuga metsääär. Kohasem maapind hõberebase-
kasvandusele on kõrge, kuiv, liiva või liivasegane maa. Rasked maaliigid,
nagu savi- ja mergli-maad pole soovitatavad, sest savist on raske hävi-
tada rebaste parasiite ning vahetada rebaste puuride mulda. Mulla-
maad, eriti kui need niisked, pole soovitatavad eelnimetatud põhjusil.
Soodsa liivamaa mitteleidmisel tuleks puuride maa-alale vedada 4—5 tolli
paksune liivakord.

On rebasekasvanduseks koht leitud, tuleb kasvandus ümbritseda võrk-
traat- või plankaiaga, et rebased välja ei pääseks ning koerad ja paha-

Joon. 179. Esimesed Eestis sündinud hõberebased
Mustjõe kasvandusest. (1925. a.)

tahtlikud inimesed kah-
ju ei saaks teha. Aia
kõrgus peaks olema
2—2,5 meetrit. Kasvan-
duse tarvilistest hoone-
test oleks eeskätt nime-
tada rebaste kööki ja
vahitorni. Rebaste köök
on tarvilik nende söö-
tade valmistamiseks ja

hoidmiseks. Vahi- ehk vaatlustorni on eriti tarvis paaritus- ja poegi-
mishooaegadel. Vaatlustornist on kasvatajal võimalus rebastele märka-
matult jälgida nende tegevust.

Hõberebaste
puurid.

Puurideks tarvitatakse 1,8 mm tsingitud traatvõrku, mille silmade mõõt on
 5×5 sm või 3×4 sm. Puuride kuju ja suurus võib olla mitmesugune. Eelistatum on
pikkruutne puur, kus rebasel rohkem liikumisvõimalusi, sest rebane armastab joosta
edasi-tagasi. Puuride mõõtudes erinevad tunduvalt rebasekasvatajate arvamised.
Tavalisemaks puurimõõduks oleks 3×6 meetrit ja 3×5 meetrit. Puuridel peab
olema traatvõrgust põrand ja lagi. Viimasel ajal kaetakse põrandast ja laest
ainult 100—160 sm laiune traatvõrgu-riba, mis aitab säästa traatvõrku. Kuna
rebased armastavad kraapida maasse auke ja puuridest välja pugeda, asetatakse
maasse mõnikord traatvõrk kuni 50 sm sügavusse. Ka võib rebasepuuridele teha
laudadest põrand. Traatvõrk- või laudpõrandale veetakse 5—10 sm paksune liiva-
kord.

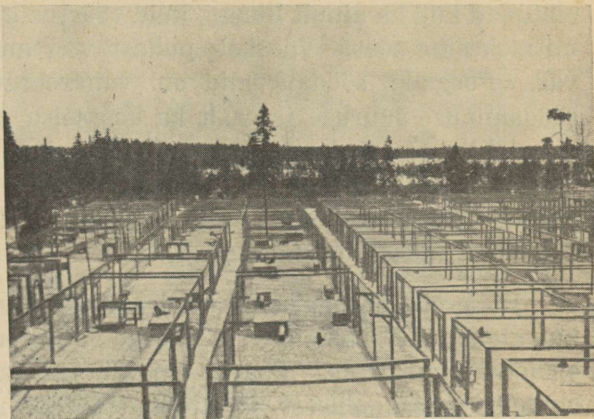
Pesamajad.

Pesamajad tehakse harilikult tollistest, hõõveldatud ja punnitud laudadest,
125 sm pikk ja 60 sm lai. Pesamajale tehakse lāngkatu, mis kaetud katusepapiga
või löödud laudadega ja üle värvitud. Lāngkatuse tõttu on pesakast eest 90 sm
ja tagant 70 sm kõrge. Pesamaja tehakse jalgadele, nii et põhi ehk põrand on
maapinnast kuni 20 sm kõrgel. Keskelt on pesamaja jaotatud vaheseinaga kaheks.
Ühte ossa tehakse pesakast, mis peab mõõtudelt nii suur olema, et selle seinad
oleksid vähemalt 5 sm pesamaja seintest kaugel. Pesakasti ja seinte vaheruum
täidetakse kuivanud sõnajalgadega või muu kuiva puruga, mis annab rebasepoegadele
sooja pesa nind hoiab pesakasti tungimast väljast kõiksugu rahurikkuvaid hääli.
Sissekäik pesakasti tehakse läbi 25×25 sm laudtoru, mis kinnitatakse konksudega
pesakasti külge. Pesamaja välisseina ja selle vaheseina tehakse torusuurused
augud, kust rebane pääseb pesamajja ja pesakasti. Pesamajad asetatakse ema-

rebaste puuridesse jaanuarikuul. Isarebaste pesamajad on harilikult poole võrra lühemad emade pesamajast, sest neile pole tarvis ehitada pesaksti.

Ka rebasekasvatuses on nõue, nagu kodujänesekasvatuseski, et enne Tõuloomade puurid, siis rebased. Olles muretsenud rebaste puurid ja pesamajad, valik. järgneb kasvanduse asutamisel tähtsam samm — tõurebaste muretsemine. Ostmisel pole tähtis mitte rebaste arv, vaid kvaliteet, sest hõberebaste kasvatus otstarve on nahkade tootmine, mistõttu rebaste ostmisel tuleb esijoones vaatlusele ja hindamisele nahk. Hõberebase nahka

hinnatakse karva värvuse, hõbeduse rohkuse ja karvkatte tiheduse, ühtluse ning pikkuse järele. Katekarva värvus peab olema sinakas-must, mitte pruunikas-must ja aluskarv terashall. Sabaots lumivalge. Hõbevalgete karvade esinemisrohkuse järgi liigitatakse hõberebase-nahku: ilma valgete karvadeta — must, 25% valgeid karvu — veerand-hõbe, 50% valgeid karvu — pool-hõbe, ja 75% valgeid karvu — kolmveerand-hõbe. Karvate olgu paks, ühtlane ja siidisarnase läikega.

Joon. 180. Mustjõe hõberebasekasvandus — hõberebaste puurid.

Kasvanduse alustamiseks tuleks osta ainult tõurebaseid, kuna nende nahkade ja põlvnemise väärtus on määratud standart-komisjoni poolt. Tõuraamatusse märgitakse Eestis hõberebaseid kasvanduste poolt, kuna nende standart ja väärtus märgitakse Eesti Lamba- ja Karusloomakasvatavate Seltsi poolt; samuti antakse Seltsi poolt välja hõberebaste tõutunnistused.

Hõberebane on peamiselt lihasööja loom, mispärast on ka tema Hõberebaste söödaks. söödaks. peamiseks toores liha (veise-, lamba-, vasika-, kodujänese- ja kanaliha) ja kala. Eelistatud söödaks rebastele on maksad, kopsud ning veri. Pääle liha on rebaste söödaks taimetoidud — eriliselt valmistatud leib ja pudrud. Rebaste leib valmistatakse nisu-, kaera- ja odrajahu segust, kuhu lisatakse juurde vähe linaseemnejahu ja idandatud teri, millised hästi mõjuvad karva läikele. Pudru valmistamiseks tarvitatakse riisi-, kaera- ja odratangude segu. Pääle selle on rebaste söödaks veel tarvilik juur- ja puuvili. Juurviljadest tarvitatakse rebaste söödaks porgandeid, puuviljast õunu, ploome jne. Ka antakse rebastele, eriti poegivaile emadele, rosinaid, marju, salatit jne. Mineraalainetest on nimetada joodisoolad ja fosforhapulubi. Piim on tähtis noorte rebaste söödana.

Hõberebaste söötmisel on nõue, et kõik söödad oleksid täiesti värsked. Halvaksläinud liha ja kala ei tohi rebastele süüta; samuti tuleb piima söötmisel olla ettevaatlik, soovitatav seda lahjendada veega. Söödad antakse rebastele kausikestes või väikestes künakestes, mis peavad olema täiesti puhtad. Rebase päevane söödaannus on 200—400 g, imetajaile emadele suurendatakse normi kuni kahekordseks. Ühe rebase päevane sööt peaks koosnema: 150—200 g liha, 30—50 g maksa, 50 g kala, 80—100 g leiba või putru, 20 g haljassööta või juurvilja, 20 g kondijahu ja fosforhapulupja, joodisoola jne. ja 1—1½ muna. Rebased elatuvad küll ka ainult lihaga, kuid väärtusliku naha tootmiseks on tarvilik mitmekesine sööt. Värsket puhast vett antakse rebastele 2 korda päevas. Poegade söödanormid on vanarebaste söödanormidest erinevad söödaannuse suuruse ja osalt ka koosseisu järgi. Poegade söödas kasutatakse liha asendada piimaga ja putrudega. Soovitatakse ka kala ja loomamaksa tarvitada liha asendamiseks. Kodujäneste liha on rebasepoegadele maiustoiduks. Viie kuu vanuseid poegi söödetakse juba täiskasvanud rebaste normide järgi.

Paaritus ja poegimine. Hõberebaste paaruvad kord aastas, jaanuarikuu lõpust kuni märtsikuu alguseni. Rebaste paarid tulevad valida juba sügisel ja need paigutada omaette puuridesse. Paarid tulevad koostada tõuraamatute järele, et hoiduda veresugulusest. Enamikult elavad rebased monogaamias, harva esineb polügaamiat, kus isa paaritab mitu emast. Jooksu- ehk innaaeg kestab emarebasel 3—4 päeva. Tiinuseaeg kestab hõberebastel 51—53 päeva. Sünnitamine toimub enamasti ilma inimese abita. Rebaste hooldaja peab aga jälgima ja kuulama poegade eluavaldusi. Pojad sünnivad pimedatena, alles kahe nädala kestel avanevad silmad. Pojad piuksuvad esimestel päevadel nagu oleks neil midagi häda, kuid see piuksumine jääb aga varstigi järele; esimestel päevadel on see tunnuseks, et pojad on elus ja terved. Poegi lastakse imeda 6—8 nädalat ja siis paigutatakse nad eri puuridesse. Poegi tuleb harjutada julgemaks, sest arad rebased on kasvandusele suureks raskuseks, neid on raske kinni püüda, raske arstida jne.

Hõberebaste haigused. Rebaseid kinni võttes peab järele vaatama, kas neil ei leidu mingisuguseid söödikuid, nagu täisid, kirva- ja sabakoisid jne. Kinni tuleks rebaseid võtta sellekohase kukla-tangidega, kuna nad muidu võivad kätt hammustada. Tõuraamatusse märkimisel kõrva tätoveerides tuleks rebase suu paelaga kinni siduda.

Rebastel esineb rohkesti mitut liiki kõhuusse, nagu solkmed, haakpaelussid jne. Kõhuusside ja teiste mao- ja soolteparasiitide kindlakstegemiseks tuleks võtta väljaheidetest proovid. Usside ravimiseks tarvitatakse väga mitmesuguseid rohtusid, mille hulga ja suuruse kui ka liigi peaks määrama loomaarst, kes tunneb karusnahaloomade haigusi. Ilma kõhuusside arstimiseta pole edu rebasekasvatuses.

Hõberebase-kasvandused Eestis. Eestisse on senini asutatud 7 hõberebase-kasvandust. Suuremateks hõberebase-kasvandusteks, kus rebaseid aasta jooksul 300—600 tükki, oleks nimetada „Uuejärve“ hõberebase-kasvandus Aegviidul, Harjumaal, „Mustjõe“ karusnahaloomakasvandus, Mustjõel, Harjumaal ja

„Rakko“ hõberebase-kasvandus Kosel, Harjumaal. Kõik senini asutatud hõberebase-kasvandused asuvad Harjumaal. Pääle hõberebase kasvatatakse paaris rebasekasvanduses ka mets- ja ristrebaseid.

Mets- ehk puna-rebane on hõberebasest pisut väiksem. Keha on kae- Muuvärvu-
tud paksu tume- või hele-kollakaspunase pääliskarvaga, millel aluskarvaks tihe selised re-
pehme kollakas-hall karv. Okaskarv seljal ja laudjal on talvel helehall, rinnal, kur- based.
gul ja kõhu all on karv valkjashall. Punarebaseid on mitut liiki, nagu Vene, Vir-
giinia, Ameerika, Siberi ja teised.

Risteldes punarebast hõberebasega saame ristrebase, keda jätkuvalt hõberebasega paaritades võime saada lõpuks hõberebase.

Pääle eelnimetatud rebasetõugude on algust tehtud sini- ja valgerebase kasvatusega. Sinirebane on kasvult väiksem kui hõberebane. Värvuselt on sinirebane ühtlaselt sinikas-hall. Sinirebasel on suurem sigivus kui hõberebasel, tuues aastas sageli 6—10 poega. Valgerebane on pärit tundra piirkonnast, ta on hulga väiksem eelmistest, üleni valge, mustade silmadega. Suvel on valgerebase karvkate hallikas, kuna talvel lumivalge. Valgerebase nahad on eriti nõutud ja kallid karusnahad.

Võrreldes rebasenahkade hindu, selgub, et hõberebane oleks kõige kasulikum pidada, kuna selle naha eest makstakse 250—400 krooni, sinirebaste nahast 100—250 krooni ja ristrebase nahast 70—250 krooni. Suurem osa meie hõberebasenahku müüakse Londoni ja Leipzigi karusnahkade turgudele.

2. Tuhkur (tõhk).

Tuhkur ehk tõhk (*Foetorius putorius*) elutseb metsikult peaaegu kogu Euroopas. Ka Eesti metsades on teda küllaldaselt leida. Tuhkur armastab elutseda elamute lähedal, kus tal hõlpsam leida hiiri, konne ja vahetevahel näpata isegi kanu ja kanapoegi. Pesad armastab tuhkur teha müüride alla, kiviaedadesse, heinakuhjadesse, küüni põhjade alla jne.

Tuhkur on kuni 50 sm pikk, saleda kehaga ja madalate jalgadega. Pää sarnaneb kassi pääle. Karva värvuselt on tuhkur suvel tumepruun, kuna talvel muutub karvkate heledamaks. Päälis- ehk okaskarv on pikem, karedam ja tumedam, kuna aluskarv hele ja pehme.

Kodustatud tuhkru kasvatus on enam edenenu Soomes. Eestis on senini tekkinud ainult kaks kodustatud tuhkru kasvandust. Metsast püütud tuhkrud kodustuvad ruttu, lepivad peagi kinnise puurieluga; puuridest välja pääsedes tulevad nad ise jälle tagasi.

Tuhkru puurid on võrdlemisi väikesed. Puuride raamistik tehakse 2×5 sm liistudest, mis kaetakse 1,8 mm jämeduse tsingitud traatvõrguga, mille silmade läbimõõt oleks $2,5 \times 2,5$ sm. Puuri suurus võiks olla $1,5 \times 1,0 \times 0,35$ m. Pesakast tehakse punnitud laudadest, mis peaks olema pool puuri suurusest. Pesakasti tehakse seesmine pesaruum, mis jaotatakse kolme ossa. Talveks täidetakse pesakasti ja pesaruumi vahe kuiva sõnajala- või turbapuruga.

Tuhkru söötmine on peaaegu samane nagu naaritsa söötminegi (vt. lk. 307). Suvel sööb tuhkur häämeelega konni, hiiri ja igasugust värsket liha ja kala. Tiinetele ja imetajatele emadele antakse piima, mis

lahjendatakse veega pooleks. Tuhkruid söödetakse kaks või kolm korda päevas. Söötmissnormiks arvatakse seda hulka, mida tuhkrud $\frac{1}{4}$ tunni jooksul ära jõuavad süüa.

Tuhkruid kasvatatakse enamasti paarides või kolmikutena — üks isa ja kaks ema, või üks isa nelja ema pääle. Ematuhkur poegib 1—2 korda aastas. Tiinuseaeg on 42 päeva. Tuhkur on sigiv karusnahaloom, tuues 6—12 poega varakevadel ja teine kord suvel. Pojad tulevad 3—4 nädala vanusteks saades pesast välja lisaööta otsima. Umbes 8 nädalaselt eraldatakse pojad emast.

Tuhkrukasvatuse suuremaks raskuseks on suguloomade saamine, kuna suguloomad tulevad metsast elusalt kinni püüda ja kodustada. Enamikult langevad lõksu isatuhkrud, kuna ematuhkur on väga ettevaatlik. Kergem on otsida mõnda tuhkrupea ja sellest võetud pojad üles kasvatada.

Karusnahk on tuhkrul hele- kuni tumepruun, pruunikashalli aluskarvaga. Tuhkrunahad on kandmisel väga vastupidavad. Naha eest maksetakse 5—12 krooni.

Haigustele on tuhkur vähe vastuvõtlik, mis soodustab tema kasvatust.

3. Naarits.

Naarits ehk veetuhkur (nerts, mink — *Mustela lutreola*) on levinu- maid karusnahaloomi. Eestis leidub naaritsaid järvede ja jõgede piir- konnas. Meie naarits on kasvult vähem ja nahavärvuselt vähe erinev kasvandustes aretatavast naaritsast, kelle algkodumaaks on Põhja- Ameerika.

Naarits on võrdlemisi pika kehaga, 35—40 sm, ühes sabaga kuni 55 sm. Sale keha ja lühikesed jalad tuletavad meelde saarmast. Karv- kate on tumepruun, ülemisel ja alumisel mokaadel ja kurgu all vähe valgeid karvu.

Naaritsa puuri raamistik tehakse 6×6 sm lattidest, millele tõmmatakse 1,8 mm jämedune tsingitud traadist võrk, silmadega 2×2 sm. Puuri suurus on harilikult

$2,50 \times 1,00 \times 0,75$ m. Osa puurile tehakse katus, mis kaetakse harilikult katuse- papi või plekiga. Puuri põrand peab olema samuti traatvõrgust, et naaritsad ei saaks puurist end välja kaapida. Harilikult asetatakse puuri põrandale traatvõrgule 10—15 sm paksune liivakiht. Pesaka- st kinnitatakse väljast- poolt puuri külge, mis võimaldab alati pesakasti kontrollida, puhastada ja poegi süüta. Pesakast koos-

Joon. 181. Naarits.

neb kolmest osast; kahest eelruumist ja pesast. Kõikide ruumide jaotus peab nii tehtud olema, et neid võib vaheseina abil täiesti üksteisest eraldada. Pesakasti suurus on $1,0 \times 0,35 \times 0,35$ meetrit. Soovitavam värv pesakastil on sinine õlivärv, mida kergesti võib pesta ja puhastada. Seestpoolt tuleks pesakast peitsida fenolaadida või kuuma kivisöö-tõrvaga, mis hävitab kõik pisilased. Pesakastile tehakse kaas pääle, mis kaetakse tõrvapapiga ja kinnitatakse hingede abil kasti külge.

Nagu kõigis teistes küsimusis, tuleb ka söötmisel arvestada naa- Söötmine.
 ritsa looduslikke elamistingimusi. Naarits on looduses röövloom, mistõttu ka farmis kasvatades naaritsa söödaks on 60—70% värske liha. Häämeelega sööb naarits ka kala, mitmesugust juurvilja ja puuvilja. Pääle selle on naaritsa söödaks hiired, konnad, linnud, linnunud ja pähkliid. Naaritsaid farmides kasvatades, söödetakse neile ka mitmesuguseid tange, nagu riisi-, maisi- ja kaeratange. Piim on hääks söödaks noortele naaritsatele.

Söötmine peab sündima kindlatel aegadel. Harilikult söödetakse naaritsaid kaks korda päevas, hommikul ja õhtul, hommikul antakse enamasti tanguputru seguga ja kala, kuna õhtune sööt on värskelihaga.

Naaritsaid kasvatatakse ja müüakse enamasti kolmikutena, s. o. üks Kasvata-
 isa ja kaks ema. Paljud kogemused on aga näidanud, et kasulik on mine.
 neid paaridena kasvatada, sest selkorral on poegade arv 20% suurem.

Naaritsa paaritamisaeg on veebruari- ja märtsikuul. Poegi kannab naarits 50—55 päeva, tuues arvult 2—10 poega, keskmiselt 4 poega. Esi-
 mese 5 nädala kestel pole soovitatav pesakasti avada, mis ärritab ema, kes hakkab siis poegi pesast välja tassima. Pojad piuksuvad algul küll peaaegu vahetpidamata, kuid seda tuleb normaalseks lugeda.

Vanemaks saades hakkavad pojad ise pesast välja ronima. 7—10 nädala vanustena tuleksid pojad emast eraldada, sest ema tassib poegadele pesasse kõiksuguseid söödaajätteid ja need kipuvad sagedasti pesas roiskuma, kuna pojad ei jõua kõike seda ära süüa, mis ema neile pesasse toob. Augusti- või septembrikuul eraldatakse isased ja emased ning seatakse noortest loomadest uued paarid või kolmikud.

Naaritsa k a r u s n a h k on väga hinnatav. Naha kalliduse tõttu tarvitatakse neid peamiselt kraedeks ja ilustusteks. Värvuselt on karv tumepruun kuni mustjas. Katekarv, mis pikem ja karedam, peab olema hästi läikiv ja tihe ja aluskarv hallikas, siidpehme. Naaritsa naha väär-
 tus oleneb tõust, suurusest ja karvkatte omadustest; harilikult kõigub naha hind 20—60 krooni piires. Karusnaha saamiseks tuleb naarits surmata väävelsüsinikuga või kloroformiga, seks asetatakse loom väikesesse kindlasse kasti, mille uks on hästi kinnine. Kasti kaanesele on tehtud auguke, kust pistetakse vatiga mürkaineid sisse. Mõningate minutite järele sureb loom mürkide mõjul; naha nülkimisele tuleb asuda siis, kui loom on külmaks läinud. Soojalt nülgides on nahk kinni ja hulk veresooni verd täis. Talvel peab silmas pidama, et loomad enne nülkimist ei külmaks.

Naarits on haruldaselt hää tervisega loom. Samuti on ta hästi kohanev ilmastiku-oludega. Sagedamateks haigusteks on seedimisrikked, mis tingitud rikutud söödast, süüa mitte õigel ajal andmisest või ebaõigete normide tagajärjel. Parasiitidest esineb soolteusse ja paelusse. Karvakatet rikuvad kirbud, täid ja sügelised. Haigustumise korral oleks kõige otstarbekohasem konsulteerida asjatundjat arsti.

4. Pesukaru.

Pesukaru (*Procyon lotor* Desm.), sagedasti supeaks nimetatud, kuulub Põhja-Ameerika väikekarude liiki, kuna ta sarnaneb väljanägemiselt väga karule. Pesukaru keha pikkus on harilikult 60—80 sm, saba pikkus 15 sm, mis kaetud harilikult tumepruunide ringidega. Keha kõrgus on pesukarul 35—40 sm. Tihe, kollakashall kuni must pääliskarv katab sinikashalli karvkatet. Pesukaru-nahk on pehme ja väga vastupidav karusnahk. Põskedel ja ninal võib esineda valgeid laike. Pesukaru jalad sarnanevad karujalgadele, värvuselt pruunikasmustad.

Pesukaru harjub oma talitajaga kergesti, ta muutub isegi niivõrt julgeks, et teda koerana kaasa võib võtta. Iseloomult on pesukaru alati rõõmus, armastab palju ronida ja joosta. Oma sööta armastab ta enne söömist vette kasta ja loputada, millest ka pesukaru nimigi tulnud.

Pesukaru-puur on 2,50×2,50×1,80 meetri suurune lattidest raam, mis kaetud tsinktraadist võrguga. Puuris peaks leiduma okstega puutiivi, millel pesukaru saaks ronida ja istuda. Puuri põrand peab olema kaetud traatvõrguga ja sellele asetatud 10—15 sm paksune liivakiht. Pääle selle peaks puuris olema turbamullakast, mida saaks väljastpoolt täita turbamullaga, sest pesukaru armastab väljaheiteid teha ainult teatud kohta.

Pesukaru pesakast, mis asetatud väljapoole puuri, tehakse tollistest punnitud laudadest, 1,25×0,64×0,60 m. Seest jagatakse pesakast kahte ossa, tagumisse ossa asetatakse talveks veel teine kastike, n. n. pesa, mille suurus on harilikult 50×45×45 sm. Pesa on tehtud tollistest, hõõveldatud ja punnitud laudadest. Pesakast asetatakse kuni 30 sm kõrgustele jalgadele. Pesakasti sissepääsemiseks tehakse üks 25×25 sm suurune ja uksele redelikene või laudadest toru, nagu seda nägime hõberebaste pesakastide juures.

Söötmine.

Pesukaru võib pidada kõiksööjaks nagu koeragi. Liha, puuvili, keedetud või toores juurvili, munad, hiired jne. on pesukaru harilikuks söödaks. Maiustoiduks on rosinad, magusad marjad ja munad ning mitmesuguste segatangude pudrud.

Pesukaru söötmine tuleb talvel odav, kuna karu magab 50—60 päeva talveund. Nagu eespoolt tähendatud, armastab pesukaru enne söömist oma sööta pesta, mispärast peab puuris leiduma alati puhas vesi.

Kasvatamine.

Pesukaru kasvatatakse paaridena ja kolmikutena, üks isa ja kaks ema. Innaaeg algab harilikult veebruarikuul, kuid paarimine võib sündida ka aprilli- ja maikuudel. Ema kannab poegi 60—63 päeva, tuues arvult 2—6 poega. Poegimise eel ja poegade kasvatamise ajal peab isa asetatama eraldi puuri. Algul pole poegadele lisasööta emapiimale tarvis, kuid paari nädala vanustena võib neid harjutada juba herkulo-pudruga, mis pehmeks tehtud piimaga; hiljem võib pudrule juurde lisada

hakitud liha. Kaheksandal kuni kümnendal nädalal eraldatakse pojad emast.

Karunahk on pesukarul harilikult kollakashall, kuid esineb ka tumehalle ja sinikasmusti karunahku. Ameerikas esineb veel valgeid pesukarusid. Pesukaru-nahk on kõige tihedam ja väärtuslikum talvel, millal nende tapmise aeg. Nahad tarvitatakse mütsideks, kraedeks ja kasukateks. Nahkade hind kõigub 30—90 krooni piirides.

Pesukaru on tugeva tervisega. Päämiseks nõudeks tema kasvatamisel on puhtus. Parasiitidest esineb tal kõige rohkem kõhu- ja soolteusse. Ussid tulevad tingimata välja ajada enne pesukaru talveunne jäämist. Usside arstimine jätta asjatundliku loomaarsti hooleks.

5. Nutria.

Nutria ehk soopiibri (*Myopotamus coypu* Geoffr.) kodumaaks on Lõuna-Ameerika. Nutria keha pikkus kõigub 50—80 sm vahel, mille juurde arvatud ka 30—40 sm pikkune saba. Värvuselt on nutria hallikas-pruun. Karvkate on kahesugune, päälmine karv on harjase sarnane ja alumine karv pruun ning siidpehme.

Kuna nutria kuulub närijate hulka, siis on tal hambad tugevalt arenenud. Algodus, Lõuna-Ameerikas, elutseb nutria mere, järvede ja jõgede äärtel, kus tema söödaks on mitmesugused veetaimed. Nutriakasvandustes on tema söödaks pääle veetaimed — pilliroo, vee-roosi ning kõrkjalehtede

Joon. 182. Nutriad.

ja -juurte — veel värsked kapsad, porgandid, kaalikad, kartulid jne. Pääle selle sööb nutria ka heina, eriti häämeelega ristikkeina ja lutserni. Eespool nimetatud söödad osutuvad enamikult nutria maiussöötadeks, kuna ta lepib ka igasuguse värse rohuga, mistõttu nutria söötmine on väga lihtne, võrreldes lihasööjate karunahaloomadega.

Nutria aiad ja pesakast erinevad seetõttu teistest karunahalooma puuridest, et siin on tingimata tarvilik jooksev ehk vahelduv vesi, mis ei külmaks talvel põhjani kinni. Nutria aiad tehakse veekogu äärde või veekogusse, laudadest, betoonist või tsingitud plekist. Ühele nutria aiale arvatakse 15—20 ruutmeetrit, millest oleks 3—5 ruutmeetrit veekogu. Harilikumaks nutria aia suuruseks on 3×7 meetrit. Nutrial peab aias olema küllalt maad kraapimiseks, sest nutria armastab ehitada omale maa-aluseid käike. Veealune aiaosa peab olema kaetud tugeva tsinktraadist võrguga, mis asetatakse veekogusse, mudasse, samuti tulevad varustada vee-

kogu läbijooksu-avaused tugeva tsinktraadist võrguga. Maapinnast peab nutria aed vähemalt 1 meeter kõrge olema. Veekogu ühte otsa ehitatakse betoonist või telliskividest pesakast, mille suurus on $1,0 \times 0,5 \times 0,5$ m. Pesakasti sissekäik on enamasti kasti keskelt, kuna see on jagatud kahte ossa. Pesakast on soovitav teha varjulisse kohta, pajupõsaste ja kõrkjate varju, et koerad ja eriti kullid, varesed jne. ei saaks poegadele kahju sünnitada, kuna pojad on noorelt abitud.

Enamasti poegib ema kaks korda aastas, tuues arvult 2—6 poega, keskmiselt 4 poega. Kandmisaeg on keskmiselt 130 päeva. Eriti huvitav on, et emanutrial on nisad selja pääl, mistõttu tema ka ujudes võib imetada poegi, kes imemisel ema seljas istuvad. Pojad on 12—15 kuuga täiskasvanud. Soovitav on emased pojad isastega juba 5 kuu vanustena paaridesse panna, et nad üksteisega ja oma puuriga harjuksid.

Karusnahana tarvitatakse nutria-nahku, millel okaskarv on sellekohase masinaga ära lõigatud või kitkutud; järele jääb siidpehme, sinaka helgiga hall karusnahk, mis eriti kõrgelt hinnatud. Väärtuslikum nahk on nutrial kõhualune. Parema nahavõtmise aeg on nutrial jaanuari- ja veebruarikuud. Nutria naha hinnaks on 20—50 krooni.

Nutria on tugeva tervisega karusnahaloom. Hoolitseda tuleks eriti puhtuse ja jooksva vee eest. Samuti peab tähele panema, et nutrial talvel ei külmaks saba, mis mädanema läheb ja nõuab kogu nutria elu. Hoiduda tuleb hallitanud ja mädanema läinud söötade eest. Nutria vaenlasteks on maksalutikad ja soolte paelussid. Arstimisel tuleks kasutada asjatundlikku loomaarsti juhatust.

6. Piisam.

Piisami ehk piisamroti kasvatust on meil Eestis võetud suure umbusaldusega kodanikkude kui ka vastavate ametasutiste poolt, sest piisam ehk niinimetatud vesirott on meil Eestis peaaegu tundmata, sest senini on asutatud ainult üks kasvatus, mis seisab Eesti Lamba- ja Karusloomakasvatavate Seltsi järelvalve all. Meie põhjapoolne naaberriik Soome kasvatab aga piisameid õige suurel arvul ja säält pole seni kuulda olnud, et nad kahjulikuks oleksid saanud veepaisudele ja viljapõldudele. Põhjapoolsetes, kareda kliimaga maades produtseeritud piisaminahad on väga väärtuslikud ja nõutud karusnahad.

Piisam (*Fiber zibethicus* Cuv.) on soopiibri sarnane, mis pärast teda nimetatakse nutria väikeseks vennaks.

Piisam on taimesööja, närijate liiki kuuluv loomake. Keha pikkus 25—35 sm ja sama pika karvadeta sabaga. Värvuselt on piisam helekuni tumepruun, halli kõhualusega. On olemas ka musti piisameid, kellele nahad eriti hinnatud. Piisamikasvatuseks on tarvis vesi; jõgede, järvede ja kraavide kaldad on seega piisamikasvatusel päätingimuseks.

Piisami söötadeks on vesikasvud, nende juured ja varred. Päämiks söödaks piisamil on ubaleht, hundinuia juured, kalmused, pilliroo ja kõrkja pehmed osad ja juured. Talvel, millal taimekasv veekogudelt napiks jääb, antakse piisamile porgandeid, kaalikaid ja muud juurvilja,

mida piisam peab maiusroaks. Ka ristikhein ja kartulid kõlbavad piisami söödaks.

Veekogudes, kus piisamrotid elutsevad, ehitavad nad pesad kallastesse, kui need asuvad veest kõrgemal. Madalate kallastega veekogudes elutsedes kannavad piisamid pesa ehituseks kokku suured kuhjad vesikasve ja heinajuuri, kuhu pesad keskele ehitatakse. Samal viisil hoiavad nad talvel jääaugud kinnikülmamast, kogudes jääaugule suure heinakuhja pääle.

Piisam poegib 3—5 korda aastas, tuues keskmiselt 5 poega. Piisamid elutsevad harilikult perekondade kaupa. Pojad kasvavad täisealisteks 10—14 kuuga.

Piisamit võib ka puurides kasvatada, mis ehitatud nutria puuride sarnaselt. Puurides kasvatades tuleb samuti hoolitseda söötade eest nagu nutriakasvatuses. Üldiselt võiks tähendada, et piisamrotid harjuvad teatud elukohaga kiiresti ja harva lähevad armsaks saanud elukohast kaugemale. Nimetatud asjaolu soodustab nende kasvatust vabades veekogudes, eriti umbjärvedes. Kuna meil on palju piisami vaenlasi, nii loomade kui inimeste hulgas, siis oleks soovitav piirata veekogud võrktraadist aiaga.

Joon. 183. Piisamrott.

Vabas looduses on piisam julge loomake, asub end kaitsma isegi enesest mitukorda suurema vaenlase vastu. Samast perekonnast piisamid üksteist kohates avaldavad suurt sõbralikkust, kuna võõrast perekonnast naabritega ollakse alati vaenulik; sagedasti läheb tüli nii suureks, et võitluses üks peab langema. Enamasti surevad küll loomakesed võitluses saadud haavadesse, sest vees ei taha haavad paraneda.

Piisami karusnahk kõlbab kraedeks ja eriti kasukateks. Nahk lõigatakse lõhki; pruunidest seljaosadest tehakse pruunid kasukad ja hallidest kõhualustest n. n. hallpiisami-kasukad.

Ex lib. nat. Inst.

A-15472
i

K. Mattieseni trükikoda o.-ü., Tartu 1935.